

Де-юре вони є громадянами України. Навіть якщо в деяких з них і є російські паспорти, то як показала практика, для військово-політичного командування РФ їх власники не є повноцінними громадянами РФ.

Джерела:

1. Можливі наслідки «паспортизації» мешканців тимчасово непідконтрольних територій України «документами ДНР/ЛНР» для національної безпеки України. URL: <https://niss.gov.ua/doslidzhennya/nacionalna-bezpeka/mozhlivi-naslidki-pasportizacii-meshkanciv-timchasovo>.

2. Пребывание украинских солдат в украинском плену. Правозахисний центр «Альтернатва». Луганськ. 2022. 42 с.

Гулевська Ганна Юрївна

*к.ю.н., доц., завідувачка кафедри права та публічного управління
Запорізького інституту економіки та інформаційних технологій*

Захаров Кирило Сергійович

*Здобувач вищої освіти освіти фінансово-економічного факультету
Запорізького інституту економіки та інформаційних технологій*

ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ПРАВА НА ДОСТУП ДО ПРАВОСУДДЯ В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ:

МІЖНАРОДНІ СТАНДАРТИ ТА НАЦІОНАЛЬНА ПРАКТИКА

Відповідно до міжнародного та європейського права з прав людини поняття доступу до правосуддя зобов'язує держави гарантувати право кожної особи на звернення до суду (за певних обставин, до альтернативного органу вирішення спорів), з метою отримання юридичного захисту, у разі якщо права особи були порушені. Таким чином, це також право, яке допомагає особі домогтися реалізації своїх прав. Права доступу до правосуддя в Хартії основних прав ЄС можуть кореспондуватися з тими, що передбачені в ЄКПЛ. Тому судова практика ЄСПЛ є важливою для тлумачення прав Хартії. Доступ

до правосуддя має враховувати наступні складові: I. Справедливий і публічний розгляд справи незалежним і безстороннім судом та іншими органами; II. Правову допомогу; III. Право на юридичну консультацію, захист і представництво; IV. Право на ефективний засіб правового захисту [1]. Аналізуючи практику Європейського суду з прав людини щодо України можна зробити висновок, що причини порушення прав людини частіше за все полягають у недосконалому законодавстві нашої держави або в його практичному застосуванні державними органами та судовими інстанціями. 30 березня 2006 року набув чинності Закон України „Про виконання рішень та застосування практики Європейського суду з прав людини". Зазначений Закон встановлює обов'язкове здійснення юридичної експертизи всіх законопроектів, а також підзаконних нормативних актів, на які поширюється вимога державної реєстрації. Також Законом передбачено здійснення перевірки чинних законів і підзаконних актів на відповідність Конвенції та практиці Суду. Важливо підкреслити, що відповідно до вказаного Закону суди України при розгляді справ повинні застосовувати Конвенцію та практику Суду як джерело права [2].

Право людини на судовий захист не може бути обмежене навіть в умовах воєнного стану. Слід звернути увагу, що під час війни: суди працюють у штатному режимі з певними особливостями; допускається створення надзвичайних, особливих або будь-яких інших судів; забороняються скорочені чи прискорені процедури; територіальна підсудність справ або місцезнаходження судів може змінюватись; розгляд справ може бути призупинено до усунення обставин, за яких наявна загроза життю, здоров'ю та безпеці осіб ;проведення судових розглядів можливе у режимі відеоконференції; розгляд справ може бути відкладено чи справи знято з розгляду до закінчення воєнного стану [3].

Отже, у період воєнного стану, відповідно до статті 10 Закону України “Про правовий режим воєнного стану”, повноваження судів не можуть бути припинені, а частина друга статті 26 зазначеного Закону передбачає, що

скорочення чи прискорення будь-яких форм судочинства забороняється. Проте, до діяльності судової гілки влади було внесено багато корективів. Частина судових установ призупинили свою діяльність через активні бойові дії та тимчасову окупацію. Внаслідок чого відповідними розпорядженнями Голови Верховного Суду «Про зміну територіальної підсудності судових справ в умовах воєнного стану», беручі до уваги відсутність можливості судами здійснювати свої функції під час воєнного стану, територіальну підсудність судових справ, що розглядались в таких судах, було змінено. Реалізація таких повноважень Головою Верховного Суду стала можлива завдяки прийнятими на початку березня законодавчими змінами до частини сьомої статті 147 Закону України "Про судоустрій і статус суддів". Дана стаття в редакції чинній станом на сьогодні передбачає, що у разі неможливості здійснення правосуддя судом з об'єктивних причин під час воєнного або надзвичайного стану, у зв'язку зі стихійним лихом, військовими діями, заходами щодо боротьби з тероризмом або іншими надзвичайними обставинами може бути змінено територіальну підсудність судових справ, що розглядаються в такому суді, за рішенням Вищої ради правосуддя, що ухвалюється за поданням Голови Верховного Суду, шляхом її передачі до суду, який найбільш територіально наближений до суду, який не може здійснювати правосуддя, або іншого визначеного суду. У разі неможливості здійснення Вищою радою правосуддя такого повноваження воно здійснюється за розпорядженням Голови Верховного Суду. Відповідне рішення є також підставою для передачі усіх справ, які перебували на розгляді суду, територіальна підсудність якого змінюється. Таким чином, частина повноважень непрацюючої наразі Вищої ради правосуддя передано Голові Верховного Суду [4].

Зараз же суди, які знаходяться на деокупованих територіях, поступово починають відновлювати свою роботу. Так, відповідно до розпорядження Голови Верховного Суду від 22.04.2022 № 25/0/9-22 відновлено територіальну підсудність судових справ двох господарських судів, у яких є належні умови

для здійснення правосуддя: Господарського суду Сумської області та Господарського суду Чернігівської області. Також відновили свою діяльність низка судів Житомирської, Київської, Чернігівської, Сумської областей. Зокрема, розпорядженням Голови Верховного Суду від 4 травня 2022 року № 27/0/9-22 відновлено територіальну підсудність судових справ 25 судів Чернігівської області, які вже 5 травня мали розпочати здійснення правосуддя. Разом з тим, суди, які раніше розглядали справи, підсудні зазначеним судам Чернігівщини, мають забезпечити розгляд справ, що надійшли на їх розгляд до 4 травня 2022 року. Проте не все так просто з початком відновлення роботи в цих судах, оскільки, за повідомленням повідомляє Голови Верховного Суду Всеволод Князева «... залишається чимало проблем, адже понад півсотні приміщень судів зазнали пошкоджень, а деякі з них - повністю зруйновані. Деякі суди розграбовані - зникла комп'ютерна техніка та інші матеріальні цінності» [4].

Аналіз практики здійснення правосуддя у період воєнного стану свідчить про наступні зміни у судочинстві: питання підсудності справ, поновлення процесуальних строків, продовження строків загальної та спеціальної позовної давності, актуалізація онлайн судочинства та ін. Слід зауважити, що більшість заходів, які наразі впроваджуються у судовій системі, «мають на меті забезпечити можливість розгляду судових справ і не наражати на небезпеку життя та здоров'я учасників судового процесу» [5], отже, спрямовані на забезпечення права на доступ до правосуддя, що закріплене на міжнародному та національному рівні як одне із визначальних прав людини.

Джерела:

1. Дроздов О. Європейські основи доступу до правосуддя URL: <https://unba.org.ua/publications/print/6654-evropejs-ki-osnovi-dostupu-do-pravosuddya.html>
2. Право на справедливий суд: практика Європейського суду з прав людини щодо України URL: https://minjust.gov.ua/m/str_7474

3. Про доступ до суду та правову допомогу в умовах воєнного стану URL: <https://www.vplyv.org.ua/archives/681>

4. Чернілевська К. Особливості здійснення судочинства в умовах воєнного стану URL: https://jurliga.ligazakon.net/news/211140_osoblivost-zdysnennya-sudochinstva-v-umovakh-vonnogo-stanu

5. Ніколенко А. Судочинство під час війни: як воєнний стан вплинув на розгляд судових справ URL: <https://golaw.ua/ua/insights/publication/sudochinstvo-pid-chas-vijni-yak-voyennij-stan-vplinu-na-rozglyad-sudovih-sprav/>

Тарасова Ірина Вікторівна

к.ю.н., доцент, доцент кафедри права

Київського кооперативного інституту бізнесу і права

АКТУАЛЬНІ ПИТАННЯ ЗАХИСТУ ПРАВ ЛЮДИНИ В КРИМІНАЛЬНОМУ ПРОЦЕСІ ПІД ЧАС ВОЄННОГО СТАНУ

Питання захисту прав людини в кримінальному судочинстві завжди є актуальними, оскільки дотримання прав людини здійснюється на межі правомірності застосування примусу, його законності та допустимим. Маємо відзначити, що а ні повномасштабна війна, а ні введення режиму воєнного стану по всій Україні не змінили завдання кримінального судочинства. Враховуючи, що завданням є, окрім захисту особи від кримінальних правопорушень, ще і охорона прав, свобод та законних інтересів учасників кримінального провадження, слід, на наш погляд, звернути увагу на зміну в повноваженнях дізнавача, слідчого, прокурора щодо правомірності обмежень прав і свобод людини та громадянина в умовах воєнного стану.

Не зважаючи на те, що країна з 2014 року відчуває на собі прояви прямої збройної агресії з боку Російської Федерації та того факту, що 26 листопада 2018 р. вже було введено воєнний стан в Україні [1], однак кримінальне процесуальне законодавство зазнало цілу низку змін, тільки після введення